

EXPHIL03, vår 2017

KOMPENDIUM

Lars André Møen - github.com/7arsandre

INNHOOLD

I	Pensum	3
I-A	Litteratur	3
I-B	Exphil 1	3
I-C	Exphil 2	3
II	Platon	4
II-A	Studiespørsmål	4
II-A1	“Gi en kort beskrive av Sokrates’ spørremetode.”	4
II-A2	“Hva mener (Platon) Sokrates med dyd? Nevn noen dyder.”	4
II-A3	“Hva mente sofistene med dyd?”	4
II-A4	“Hvorfor er erkjennelse av egen uvitenhet så viktig for Sokrates’ metode?”	4
II-A5	“På hvilken måte er kunnskap ’gjenerindring’?”	4
II-A6	“Hva betyr det at dyd er kunnskap? Hva er denne kunnskapens forhold til ’vanlige’ dyder som sindighet, rettferdighet osv - på hvilken måte kan Sokrates mene at mot eller rettferdighet ’er’ kunnskap?”	4
II-A7	“Mot slutten av dialogen virker det som Platon (Sokrates) stiller seg mer tvilende til at dyd er viten. Hvordan kommer dette fram?”	4
II-A8	“Hvordan kan det sies (Staten) uten selvmotsigelse at kvinner og menn har forskjellig natur, men at de samtidig har samme natur?”	5
II-A9	“I Staten argumenterer Sokrates at kvinner og menn har de samme naturanlegg for å være voktere i Staten. Samtidig kommer det fram at én kvinne kan ha anlegg for å være vokter, en annen har det ikke. Hvordan kan dette forklares?”	5
III	Aristoteles	5
IV	René Descartes	5
V	David Hume	5
VI	Immanuel Kant	6
VII	Simone de Beauvoir	6
VIII	Relativisme	6
IX	Utilitarisme	6
X	Deontolgi	6
XI	Dydsetikk	6
XII	Foster og dyrs moralske status, miljøetikk	7
XIII	Feministisk etikk	7
XIV	Rasjonalisme	7
XV	Empirisme	7
	Bibliografi	7

I. PENSUM

A. Litteratur

Pensumlitteratur til examen philosophicum

Exphil 1 - Filosofi- og vitenskapshistorie. 2015, Gyldendal Akademiske forlag

Exphil 2 - Tekster i etikk. 2015, Gyldendal Akademiske forlag

(Tidlegare utgåver kan også nyttast:

Exphil 1 - Filosofi- og vitenskapshistorie 6. utgåve 2013.

IFIKK, Universitetet i Oslo.

ISBN: 978-82-91670-58-4g

Exphil 2 - Tekster i etikk. 5. utgåve, 2013 eller tidlegare.

IFIKK, Universitetet i Oslo.

ISBN: 978-82-91670-57-7)

B. Exphil 1

Exphil 1 pensum

Filosof	Kompendium ref.	Kjelde
Platon	II	kap. 3 - 4 og 20
Aristoteles	III	kap. 5 - 8 og 21
René Descartes	IV	kap. 9 - 10 og 22
David Hume	V	kap. 11 - 12 og 23
Immanuel Kant	VI	kap. 13 -16 og 24
Simone de Beauvoir	VII	kap. 17 - 19 og 25 - 27

C. Exphil 2

Exphil 2 penusm

Tema	Kompendium ref.	Kjelde
Relativitisme	VIII	kap. 1 - 3
Utilitarisme	IX	kap. 5 - 6
Deontologi	X	kap. 7
Dydsetikk	XI	kap. 8
Foster og dyrs moralske status, miljøetikk	XII	kap. 9 - 12
Feministisk etikk	XIII	kap. 4

II. PLATON

Født i døde i Athen. Kom tidlig under Sokrates påvirknad. Platon brukte store delar av livet sitt til å undervisa. Han var sterkt opptatt av samfunnsproblemer og var til dels også aktiv politiker. Litteraturen hans består for det meste av dialoger (34 stk.) I dialogane er det tydeleg at han er påverka av Sokrates. I desse dialogane, som mange andre, er Sokrates hovudersonen og Platons talerøyr.

Dualistisk verdsyn. Motstandar av sofisme.

Litteratur:

- Menon
- Staten

Sentralt ang. *Platon*:

- Dyd
- Menon
- Sokrates var hans lærermeister
- Sokratiske ironi
- Sokrates ser på seg sjølv som jordmor, der han er med på å få samtalepartnaren til å føde innsikt
- Slaveguten (frå teksten Menon)
- Gjenerindingslæra (læring kun gjenerindring av tidligere viten. Sjela er nemlig udødelig, og har blitt født mange gongar tidligare)
- Sann/usann oppfatning
- Den udødelige sjel
- Fornuft er betre kilde til kunnskap enn fornuft
- Meiner staten bør styres av filosofene (frå teksten Staten)
- Idealsamfunnet (frå teksten Staten) ’
- Rasjonalist (XIV)

A. Studiespørsmål

Disclaimer: Disse spørsmålene og svarene er ikke ment til å være noe «fasitsvar», så det anbefales å ta alle disse svarene med en klype salt for deretter å sjekke ut ting selv.

1) “*Gi en kort beskrive av Sokrates’ spørremetode.*”: Den sokratiske spørremetoden går fortalt ut på at Sokrates ønsker at vedkommende skal “føde” frem ideen bak kunnskapen som det stilles spørsmål om. Dette skjer da ved at Sokrates oppfører seg om en mentor/jordmor hvor han stiller veiledende spørsmål for å få frem ideen.

2) “*Hva mener (Platon) Sokrates med dyd? Nevn noen dyder.*”: “Hos Platon er moralsk dygd knyttet til viten, det er en menneskelig karaktertilstand som innebærer viten om og begrunnelse av hva som er godt og dårlig. Viten om hva som er etisk godt, og bruk av slik viten, fører ifølge Platon til lykke (*eudaimonia*). Eksempel på moralsk dygd hos Platon er kardinaldydene ‘måtehold’, ‘mot’, ‘visdom’ og ‘rettferdighet’ ”[1]

3) “*Hva mente sofistene med dyd?*”: “Sofistene betraktet sannhet og moral som menneskers verk. I motsetning til det tidlige syn at moral og sannhet er naturgitt, mente sofistene at de var sedvaner. Sofistenes tenkning var først og fremst negativ, idet den virket for en oppløsning av disse sedvanene. Siden moralen ikke lenger hadde sin basis i naturen, men i den enkeltes fornuft, fulgte en sterk individualisme. Ofte førte dette til *skeptisisme*, *relativisme* eller til og med *nihilisme*.” [2]

4) “*Hvorfor er erkjennelse av egen uvitenhet så viktig for Sokrates’ metode?*”: Det er først når en erkjenner sin egen uvitenhet at en kan lære, mener Sokrates. Dette på grunn av at det kan være at en har feil oppfatning angående det en tror er riktig, og dermed så vil en ikke være åpen for diskusjon, ettersom en *tror* en har rett. Derfor så er det første, men og det viktigste steget i følge Sokrates det å erkjenne sin egen uvitenhet.

5) “*På hvilken måte er kunnskap ‘gjenerindring’?*”: *Kommentar; Litt usikker på hva spørsmålet helt ønsker, så ta svaret med en stor klype salt*

Kunnskap er gjenerindring med tanke på at det kan forklares med at det som gjenerindres blir som å lære seg selv om opp til noe. Bare at det er sjelen som inntar rollen som lærer/mentor, og den nåværende kroppen blir da studenten som blir lært opp. På samme måte som ved kunnskap, at det skal være mulig å lære dette bort, igjen ved lærer - student forholdet.

6) “*Hva betyr det at dyd er kunnskap? Hva er denne kunnskapens forhold til ‘vanlige’ dyder som sindighet, rettferdighet osv - på hvilken måte kan Sokrates mene at mot eller rettferdighet ‘er’ kunnskap?*”: Hvis det viser seg at dyd er kunnskap så må den kunne læres bort. Sokrates resonnerer seg frem til at at dyd må være forståelse, og også da kunnskap. Det som er problemet med denne *løsningen* er at, hvem er det som er lærerne, og hvem er det som er studentene i denne sammenhengen her? Sokrates mener at det er sofistene som er lærere av dyden. Noe som ikke blir så veldig godt mottatt hos Anytos.

Det som derimot skulle dyd som en kunnskap fra de *vanlige* dydene, er at de *vanlige* dydene ble som oftest ikke lært bort, men at de heller gjennom deres sanne oppfatninger så handlet de tidligere atenske borgerne tilsynelatende rettferdig. [3]

7) “*Mot slutten av dialogen virker det som Platon (Sokrates) stiller seg mer tvilende til at dyd er viten. Hvordan kommer dette fram?*”:

Ut fra denne tankegang, Menon, ser dyden ut til å komme ved guddommelig lodd til dem den kommer til. Men vi vil oppnå klarhet i dette når vi går i gang med å undersøke hva dyd i seg selv er, før vi undersøker hvordan dyd kommer til mennesker. Nå er det på tide at jeg går. Men det du er blitt overtalt om, må du overtale din utenlandske venn Anytos om, slik at han blir midlere. Hvis du får han overtalt ham, vil du gjøre atherne en tjeneste. ([3])

8) “*Hvordan kan det sies (Staten) uten selvmotsigelse at kvinner og menn har forskjellig natur, men at de samtidig har samme natur?*”: Det Staten sier angående om å ha forskjellig natur, men allikvell ha samme natur er basert på hva en vokser opp med/til. Ettersom at som barn så vet du ikke hva du kommer til å bli når du blir stor, men av natur/samfunn så vil en vanligvis få en innsikt i hva foreldre driver med, og dermed så vil en få en spisset natur. Sammenlignbart med at en skomakersønn vil ha samme natur som en datter av en kokk, men forskjellen ligger i at om skomakersønnen kontinuerlig jobber som skomaker, og datteren til kokken jobber med kokkekunst så vil begge disse to få en «spisset natur», og det skal da mye til for at kokken er like god som skomakersønnen til å være skomaker og *vice versa*.

9) “*I Staten argumenterer Sokrates at kvinner og menn har de samme naturanlegg for å være voktere i Staten. Samtidig kommer det fram at én kvinne kan ha anlegg for å være vokter, en annen har det ikke. Hvordan kan dette forklares?*”: Kommentar; Litt usikker på hvor tidlig/sent det referes til i teksten her, men tar selv utgangspunkt i helt i slutten

Det som det diskuteres her i Staten er å beholde en «ren rase» av vokterne, dette da ved hjelp av avling, hvor de beste mennene skal være sammen med de beste kvinnene, og akkurat derfor så vil det kun være de beste kvinnene som har anlegg for å være vokter. Dette for å forhindre «urenheter» blant vokterne. De ungene som da ville være en del av disse urenheterne vil mest sannsynlig bli satt ut ¹. Mens avkommet til de beste kvinnene ville bli tatt hånd om av eksterne folk sånn at disse kvinnene kunne fortsette sin rolle som vokter, uforstyrret.

III. ARISTOTELES

Gresk filosof og naturforskar (384-322 f.Kr), elev av Platon. Ideer; Den gylne middelveg, fornuft, logikk, biologi og lidenskap. Grunnleggjande tekstar innan metafysikk, biologi, etikk, politisk filosofi, retorikk, poetikk, psykologi, logikk og vitenskapsfilosofi.

Litteratur:

- Metafysikken
- Om sjelen
- Den nikomakiske etikk
- Politikken

Sentralt ang. *Aristoteles*:

- Levende vesener er substanser med ein natur
- Ville gjenreise fornuften som ein metode for å oppnå kunnskap om denne verden.
- Empirist (XV)

¹Å bli satt ut går ut på å plassere et spedbarn ute på gata for å dø, dette var noe som ble gjennomført i det Gamle Hellas, på den tiden Sokrates/Platon levde

- Opptatt av naturen og forskning
- Tanker og ideer i bevisstheita er kome av sanseinntrykk (syn/hørsel)
- Form og stoff
- Tre former for lykke
- Meinte at kvinna var ein "uferdig mann"

IV. RENÉ DESCARTES

"Cogito ergo sum"

Ynskte at kunnskapen skulle vera sikkker. Av dette utvikla han teorier som skulle sørge for at ein oppnådde sikker kunnskap. Såleis var det hovudsakleg epistemologiske spørsmål han jobba med.

Litteratur:

- Metafysikken
- Meditasjoner over filosofiens grunnlag
- Om metoden

Sentralt ang. *Descartes*:

- Kartesisk tvil
- Religiøs, Gud eksisterer
- Menneske har fri vilje

V. DAVID HUME

Ein av dei fremste empiriske filosofane. Han arbeidde hovudsakleg innan epistemologien. Humes erkjennelsesteorie eg også viktig å få med seg. Alle forestillinger me har, må ha blitt bygd på inntrykk me har fått, dvs. ha si opprinning i eitt (eller fleire) inntrykk.

Litteratur:

- Ein samanfating av ei nyleg utgitt bok, kalla Ein avhandling om menneskenaturen, osv
- Ein avhandling om menneskenaturen

Sentralt ang. *Hume*:

- Empirist (XV)
- Fellow feeling
- Følelse og tru

VI. IMMANUEL KANT

Tysk filosof, 1724-1804. Hovudinteresser var epistomologi, etikk, metafysikk og logikk. Hans ideer til filosofien var t.d **Det kategoriske imperativ** og **transcendental idealisme**.

Litteratur:

- Kritikk av den rene fornuft
- Grunnlegging til moralens metafysikk
- Moralens metafysikk
- Antropologi i pragmatisk perspektiv

Sentralt ang. *Kant*:

- Pliktetikk
- Erkjennelse består av tenking og sansing

VII. SIMONE DE BEAUVOIR

Fransk filosof og forfatter. 1908-1986. Feminist. 1949; *Le deuxième Sexe* (det annet kjønn).

Sentralt ang. *Beauvoir*:

- feminist

VIII. RELATIVISME

Er motstand mot tanken om at vitenskapene kan og bør tilstrebe objektivt. Relativistene meiner at det ikkje fins standardar for objektivitet, sannhet eller rasjonalitet som er felles på tvers av forskjellige kulturer og historiske perioder.

Meiningsrelativisme

- Forenlig med absolutisme
- Det fins ulike meningar om handlingstyper som er enten rett eller galt: Det som er rett for ein person, trengjer ikkje å vera rett for ein annan person.

Konvensjonalisme

- Forenlig med absolutisme
- Ein handling er moralsk rett viss og berre viss den er tillatt ifølgje samfunnets konvensjoner

Begrepsrelativisme

- Har ikkje nokko klart svar på kva som gjer ein handling rett, me må samanlikna. Kva som gjer ein handling rett er relativt til personens interesser, verdie og det moralske systemet han trur på.

IX. UTILITARISME

Utilitarismen er moralfilosofi, ein filosofi for moralske problemstillingar, som prøver å formulera etiske og sosiale problemstillingar på ein slik måte at det tilfredstiller empiriske krav.

Utilitarismen kort oppsumert:

- Kva som avgjer om ei handling eller ei beslutning frå eit moralsk synspunkt er god eller ikkje, er kva for konsekvenser den har.
- Det er viktig når me skal vurdere konsekvensene som er dårlege eller ikkje, at ein tar med i kva for grad av lykke eller ulykke dette medfører.
- Når me skal vurdere summen av lykke eller ulykke så tel alle sansende, levende vesener likt.

Regelutilitarisme i motsetnad til utilitarisme; Eit visst regelsett du ikkje skal overgå.

X. DEONTOLGI

Deontologi er ein teori som seier at val skal baseres på regler eller moralske prinsipper, og at der 'riktiga valet' veg tyngre enn resultatane.

Deontologi er pliktetikk. I dette ligg det at det må finnes absolutte regler me vil vera pliktige å overhalda.

XI. DYDSETIKK

Dydsetikk, ein form for moralteori som baserer seg på begrepet om dyd.

Det fins ulike varianter av dydsetikk, men dei har alle saman til felles at begrepet om dyd spelar ei sentral eller uavhengig rolle i å besvare moralske spørsmål. Dydsetikken er ein av dei tre leiande teoriane innan normativ etikk. Store delar av den moderne dydsetikken har røtter i etikken til Aristoteles.

Dei to andre leiande teoriane innan normativ etikk, deontologi og utilitarisme, har begge til felles at dei har som hovedformål å formulera allmenne prinsipper som er meint å bestemma kva som er riktige og gale handlingar. Dei er med andre ord ute etter prinsipielle kriterier som me kan anvenda i bestemte situasjonar for å utleie riktig handling.

Dydsetikk fokuserer derimot på den handlendes karakter heller enn reglar for riktig atferd. Dydsetikken vil typisk meina at det ikkje lar seg gjera å formulera nokon allmenngyldig regel som kan ta hensyn til alle forhold som kan vera moralsk viktig i dei enkelte situasjonar. Gjennom erfaring er det mogleg å opparbeida seg ei evne til følsomhet ovanfor korleis ulike forhold kan vera moralsk relevant i ulike situasjonar.

Dydsetikara vil også meina at dei skil seg frå deontologer og utilitaristar ved at dydsetikken ikkje berre er ut etter kva som utgjer ei riktig handling. Moralske vurderingar må fokusera vel så mykje på korle ein person bør vera, og på kva holdninger som ligger tuk grunn for ein persons atferd.

XII. FOSTER OG DYRS MORALSKE STATUS, MILJØETIKK

Miljøetikk er den greina av etikken som analyserer og/eller begrunner verdiene og dei normative reglane som underliggjer menneskers forhold til miljøet, dvs. til den levande og ikkje-levande naturen.

Det er mange forskjellige retningar i miljøetikken. Dette kan t.d vera deontologi (pliktetikk) eller konsekvensialistisk (konsekvensetikk).

XIII. FEMINISTISK ETIKK

Feministisk etikk baserer seg på eit sterkt ynskje om å få slutt på undertrykkelsen, utnyttelsen og mishandling av kvinner, kvar enn dette måtte føregå. Spesielt pornografi og prostitusjon har og er viktige saker for feministane.

XIV. RASJONALISME

Rasjonalisme, det syn at fornuften og tenkingen, ikkje sansene, er dei verkelege kunnskapskjeldene

XV. EMPIRISME

Empirisme, erfaringslæra, erfaringsfilosofi; læra om at alle påstandar om verkelegheita skal ha sitt grunnlag i erfaringen og at den er vår eineste kunnskapskjelde. Mot-satt: rasjonalisme. Viss erfaringen tenkes utelukkande som sansing, kalles empirismen for sensualisme.

BIBLIOGRAFI

- [1] K. B. Sletnes and K. E. Tranøy. Dyd. *Store Norske Leksikon*, 2015. URL <https://snl.no/dyd>.
- [2] L. F. H. Svendsen. Sofist. *Store Norske Leksikon*, 2016. URL <https://snl.no/sofist>.
- [3] Wikipedia. Menon, 2016. URL <https://no.wikipedia.org/w/index.php?title=Menon&oldid=16516852>. [På internett; besøkt 9-juli-2016].